

tritium *homines probos*, zizania *improbos* repraesentant; Deus, Christo Domino docente, malum in hac rerum serie existere, sapienter permittit. Permittere autem ideo decrevit, quia ex permissione mali bonum oritur. Haec parabola doctrinam de origine et permissione mali mirifice confirmat. Mos enim fuit Christo Domino ardua dogmata ad imagines revocare, quarum ope adumbrari possent. Quomodo autem Deus per bonitatem suam summam mala dirigat ad bona, luculentissime patet ex historia Iosephi a fratribus suis venditi (Genes. cap. 37.) et maxime ex morte Christi domini, cuius Ioseph erat figura.

CAPVT II.

De Deo in ordine ad creaturas.

ARTICVLVS I.

De Deo creatore et conservatore.

I.

Vt vera creationis notio habeatur, advertendum est, quod *producere* generatim sit *facere aliquid de novo, sive aliquid, quod non erat*. Aliquid autem fit de novo, vel ex aliqua praeexistente materia, ut quum sculptor facit statuam ex marmore; vel aliquid fit de novo ex nulla praeexistente materia, ut quum dicimus, Deum fecisse ex nihilo omnia. Quod producitur de novo ex praeexistente materia, illud proprie dicitur *educi*, et eius productio vocatur *eductio*. Quod producitur

de novo ex nulla praeexistente materia, proprie dicitur *creari*, et eius productio *creatio* appellatur. Igitur creatio definiri potest productio ex nihilo tum *sui* tum *subiecti*. Eductio vero dicitur productio ex nihilo *sui* sed ex aliquo *subiecti*.

II. Ex his notionibus liquet, substantias creari, modus substantiarum educi. Nempe quum substantia quaelibet sit ens in se ipso existens, non potest produci ex ullo ente; quum vero modus omnis in se non existat, sed in subiecto, cuius est modus, cuilibet modo convenit produci ex subiecto, quod *modificat*. Ita rotunditas respectu massae cereae. Creatio exigit causam intelligentem et volentem. Nam necessum est, ut causa quae aliquid producit per creationem, habeat ideam *exemplarem* rei creandae, et velit, illius ideae obiectum existere. Causa igitur *creatrix* intelligitur ea, cuius voluntatis actus necessario infert volitam existentiam rei creandae ita, ut inter illum actum voluntatis causae creatricis et existentiam rei creandae sit connexio essentialis. Si enim voluntas posset frustrari absolute effectu voluto, iam non conciperetur influere *physice* in suum effectum, dando illi existentiam, nec proinde intelligeretur vera causa illius effectus.

CREATVM ESSE A DEO MVNDVM, CREATAS AB IP SO VARIAS SVBSTANTIARVM SPECIES, COELVM ET TERRAM, SPIRITVS ET CORPORA, NON FIDES MODO, SED IPSA RATIO DOCET.

III. Prob. Esse enim debet fons atque ultima ratio, seu prima et immutabilis rerum omnium

contingentium ac mutabilium causa, in qua series mutationum non nisi eminenter existat. Mundum hunc universum a Deo creatum fuisse, ostendunt eadem argumenta, quibus existentiam Dei demonstravimus.

PATET, SOLI DEO COMPETERE POTENTIAM CREANDI.

Prob. Nam ad creandum requiritur potentia seu vis infinita, quae sola potest superare distantiam infinitam, quae est inter substantiam et non substantiam; soli autem Deo competit vis infinita. Praeterea nulla voluntas creata intelligitur hanc virtutem habere, ut necessaria sit et essentialis conexio inter aliquam eius volitionem et existentiam, entis ipsi externi, quod antea neque est ratione sui, neque ratione subiecti. Vnde SS. PP. contra arianos probant, Verbum non esse creaturam ex eo, quod cuncta per ipsum fuerint creata.

CONSTAT ETIAM, MVNDVM FVISSE A DEO LIBERE CREATVM.

Prob. Illius enim summa perfectio a mundo creato non pendet, alioqui non esse summa perfectio; ergo illum non necessitate naturae, sed libere omnino condidit, seu creavit, quia voluit. Iisdem rationibus probatur, Deum non fuisse necessario determinatum ab hunc potius quam alium mundum creandum. Quamvis enim summa sapientia semper facere teneatur, quod sibi melius est, si quid melius esse posset sapientiae infinitae, non tenetur

tamen facere, quod creaturis melius est. Igitur, ut observat Hugo a Sancto Victore: *magnum est discrimen inter id, quod est respectu Dei melius, et id, quod est tantum melius respecta creaturarum. Melius est creaturis esse, quam non esse, esse perfectiores, quam minus perfectas; sed relate ad Deum haec duo sunt unum et idem, ipsi melius non est, si creaturae existant, quam si non existant, nec ipsi melius est, si plures vel pauciores perfectiones habeant, quia perfectio divina nullo modo a creaturis pendet.* Sed de his iam fuse disputavimus in capite praecedenti.

IV. Dogma de mundi creatione nihil omnino coniunctum est cum quaestione scholastica de aeternitatis notione. Disputant scholastici, *utrum aeternitas sit successiva*, seu ex partibus perpetuo fluentibus et sibi invicem succedentibus composita; an vero sit *duratio simplex*, quae praeteritum et futurorum necessario excludat. Primam opinionem acriter tuentur scotistae, alteram vero thomistae. Suam opinionem colligere nituntur scotistae cum dogmate de mundi creatione. Etenim, inquit, si aeternitas sit *instans indivissibile*, et praeterita futuraque complectatur, iam nullum adsignari poterit in tota aeternitate temporis punctum, in quo creaturae non exstiterint. Praeterea decretum de mundo creando nulli determinato temporis puncto respondere potest. Quum igitur actus divinae voluntatis mundi creationem decerneret nullum principium habere potuerit, ita etiam nec creatio mundi initium potuit habere.

Thomistae hoc alio modo ratiocinantur. Si ae-

ternitas foret successiva, infinita contineret tempora; sed infinita temporum successio exhauriri nunquam potest, ac proinde ad praesens usque tempus pervenire fuisset impossibile. Exhausta enim foret infinita temporis successio, quod repugnat. Praeterea aeternitas, inquit, est perfectio Deo essentialis, at perfectio essentialis Deo successiva esse non potest; Deus ergo eam totam et semper habere debet. Tandem: perfectio illa vel consisteret in partibus singulis vel in successionibus omnibus simul sumtis; primum dici non potest; quum enim partes singulae perpetuo fluant atque praesentes sint praeteritae et futurae; perfectio essentialis perpetuis mutationibus foret obnoxia. Neque perfectio illa in omnibus partibus successivis simul sumtis consistere potest. Deus enim per totam aeternitatem essentiali perfectione destitutus foret, quandoquidem partes illas singulas simul continere non potest. Ita argumentantur subtilissimi hinc et inde philosophi. At certissimum est, creationis dogma cum subtilitatibus illis metaphysicis nequaquam coniunctum esse. Nos autem ab illis disputationibus alieni aeternitatem definimus: *existentiam, quae nec initium nec finem habere potest*. Aeternitatis naturam mentibus creatis adsequi et comprehendere datum non est.

Haec tamen, data occasione, non ab re erit, explicare, quid de temporis natura coniectentur recentiores quidam celebres metaphysici. Rem ita explicant. Si ad continuam entium sibi invicem succedentium A, B, C, D cet. successionem attendamus, et existentiam ipsius A distinguamus ab existentia ipsius B, existentiam ipsius B,

ab existentia ipsius C, cet. quatenus tali ordine se invicem consequuntur, ut A sit primum, B secundum, C tertium cet. notionem temporis formamus. Itaque tempus definiunt: *ordinem successivorum in serie continua*. Ac proinde tempus non dari, aiunt: nisi *existentibus successivis in continua serie*. Ideoque partes temporis *actuales* nullas admittunt, nisi quae per rerum existentias actu designantur. In hac hypothesis tempus se habet ad res successivas sicuti numerus ad res numeratas. Numerus enim est earundem unitatum multitudo; per unitates autem designantur entia, quorum unumquodque unum est. Numerus igitur differt a rebus numeratis, non tamen datur nisi rebus existentibus. Ita etiam tempus diversum est a rebus successivis, illis tamen sublatis tollitur. Itaque antequam existerent res successivae, intelligimus quidem tempus possibile, quatenus possibilem rerum successivarum existentiam nobis repraesentamus; nullum vero exstitisset tempus actuale. Quare tempus illud actuale, quod ante mundi creationem fingimus, imaginationis foetum esse, dicunt.

Igitur adfirmant, ex idearum nostrarum successione nos tempus cognoscere. Perpetuo fluxu in nobis percipimus multiplicem idearum successionem. Deum ideas illas mentis acie intuemur, cognoscimus, nos existere, ac per eas novimus existere multas res alias extra nos positas. Intimo sensu experimur intervallum temporis inter ideas disiunctas, non secus ac oculis intuemur intervallum locale inter bina extrema hexapedae: Illud temporis intervallum aestimamus potissimum ex idearum intermediarum multitudine. Vbi abrum-

pitur haec idearum successio, vel potius ubi deest idearum intermediarum *intuitio*, tunc intermedium illud tempus instar puncti habetur. Id autem plurimis de causis contingere potest. Vel cessare possunt ideae intermediae, ut in profundiori somno fieri putant nonnulli, vel ipsae ideae nimis debiles sunt et languidae, ut in somno graviori. Vel e contrario nimis sunt vividae, et totam occupant mentem, ut in profundissima meditatione. Atque his tempus brevius apparet. Contra vero iis, qui calamitatibus conficiantur, vel qui rei molestae inviti dant operam; mens ab ideae objecto avertitur, et ad alia objecta convertitur, iisque dies apparent longiores. Praeter hanc temporis mensuram, quae ex idearum successione oritur, aliam quoque considerant mensuram *sensibilem*, quam ex corporum motu desumunt. Verum haec mensura ad idearum successionem referri etiam potest. Etenim motus ideam nobis comparamus per reflexionem in ideas successivas, quas corpus motum in mente excitat, dum in variis locis successive existit. Et quidem dum horologii indicem conspiciamus, illius non percipimus motus: index in eodem loco remanere nobis videtur, et dum longa idearum series in mente fluit, partes spatii, quod corpora describunt, distinguere non possumus. At si mobile tanta celeritate rapiatur, ut nullam habeamus idearum successionem, interea dum ex uno loco in alium transfertur, dicimus, in *instanti* spatium percursum fuisse.

In illa hypothesi, quae ad thomistarum opinionem facile revocari potest, statim solvitur vulgaris scotistarum obiectio. Aeternitas enim tem-

pori prorsus *heterogenea* est, nec cum ullo tempore comparabilis. Sed quidquid sit de variis metaphysicorum hypothesibus, difficultas omnis evanescit, si *aeternitatem* accurate definiamus: *existentiam quae initio et fine caret*. Scholastici vulgo definiunt aeternitatem: *durationem indeterminabilem, indivisibilem et independentem*. Quae quidem definitio nostrae consona est. Verum ut tollatur omnis ambiguitas, nullusque relinquatur hypothesibus locus, pro *duratione* vocabulum *existentiae* substituimus. Cum haec nostra definitionem apprime consentiunt, quae scribit S. Agustinus lib. 11. *confess. cap. 13*. Quaestionem iam tempore suo vulgatum, *quid faceret Deus, antequam orbem conderet*, ridet S. Doctor his verbis: *si autem ante coelum et terram nullum erat tempus, & cur quaeritur, quid tunc faciebas? Non enim erat tunc, ubi non erat tempus, nec tu in tempore tempora praecedis, alioqui non omnia tempora praecederes... Videant itaque, nullum tempus esse posse sine creatura sua, et desinant istam vanitatem loqui*. Ex his Sancti Augustini verbis colligitur etiam responsio ad quaestionem aliam: *utrum mundus citius creari potuerit*. Haec quaestio nullum omnino habet sensum, si realem temporis notionem consideramus; aut nullam patitur difficultatem, si temporis possibilis notionem attendamus.

V. Quae Deus omnipotenti voluntate sua creavit, eadem conservat. Quemadmodum autem *productio* est id, per quod causa dat effectui *existere*, ita *conservatio* est id, per quod causa dat effectui *perseverare*. Duplex autem distingui pot-

est conservationis species, *directa* scilicet et *indirecta*. Directa est continua productio rei per actionem positivam. Indirecta nihil aliud intelligitur, quam *remotio* eorum, quae rem destruere possunt: ita dum quis accensae lucernae flammulam contra ventorum vim, qua extingueretur, manu protegit. Alia itidem distingui potest species conservationis, quae *negativa* dicitur, et est mera non destructio rei, quae tamen destrui posset.

His positis quaeritur, quo genere conservationis indigeant creaturae, ut re ipsa conseruentur a Deo. De hac re duplex est philosophorum sententia, licet ceteroquin omnes creaturas a Deo conservari, consentiant. Alii volunt, semel creatis rerum naturis datam esse stabilitatem, ut suae naturae vi esse pergant, nisi a Deo destruantur. Substantiae omnes secundum hos philosophos vi a Deo solo accepta necessario sunt, nisi ab ipso Deo in nihilum redigantur. Quaecumque mutationes ex naturae legibus iis convenient, eae dumtaxat sunt *accidentales*. Alii conservationem esse veluti perpetuam quamquam creationem, contendunt adeo, ut quemadmodum, Deo volente, vi huius voluntatis res exstiterunt, ita eiusdem voluntatis perseverantis efficacia esse pergant. Sunt etiam alii, qui non voluntatem Dei solam existentiae et durationis rerum causam agnoscunt; sed praeterea *influxum* quaedam Dei in creaturas esse adfirmant, cuius vi conservantur. In re tam abstrusa hae omnes sententiae suas habent difficultates, quibus non ita facile et accurate satisfacit. Qui Deum volunt stabilitatem substantiis indidisse, non possunt adfirmare, substantiarum naturam sibi perspectam

esse, atque in ea stabilitatem, quam dicunt, se deprehendisse; ideoque meram coniecturam in medium proferunt. Si ad influxum confugas, rem neque compertam ratione neque ab ullo intelligendam profers, ideoque nihil, quod accurate philosophantibus satisfaciat, dixisti. Superest ergo tertia sententia, qua generatim tantum adfirmatur, creaturas vi et efficacia voluntatis perseverantis Dei conservari, aut quodam modo continuo creari. Haec sententia nunc communis, quamvis non videatur sola ratione demonstrata, pluribus tamen probari potest argumentis. Quare sit

CONCLUSIO.

CREATURAE INDIGENT DIRECTA ET POSITIVA
DEI CONSERVATIONE; VNDE CONSERVATIO
NIHIL VIDETVR ESSE ALIVD, QVAM CON-
TINVATA creatio.

Prob. I. pars. Tam creatura indiget actione Dei positiva, ut perseveret existere, quam ut incipiat existere, atqui creatura indiget actione Dei positiva, ut incipiat existere; ergo etiam creatura indiget directa et positiva Dei conservatione, ut existere perseveret. Minor per se patet. Prob. mai. Creatura in primo instanti existens non magis est determinata, ut in secundo instanti existat, quam dum erat in nihilo, determinata fuit, ut inciperet existere. Siquidem primum instans existentiae in creaturis non magis connexionem necessariam habet cum secundo instanti existentiae, quam nihilum cum ente. Si enim esset necessaria connexio

inter primum et secundum instans existentiae, illa connexio ex natura substantiae semel creatae aut ex necessaria voluntate Dei deduceretur, ac proinde repugnaret, ut substantia semel creata in nihilum Deo volente redigeretur, quum Deus non possit contradictoria facere. Absurdum vero est dicere, eum, qui omnibus existentiam libere dedit, eandem adimere pro arbitrio non posse; ergo creatura existens in primo instanti non magis est determinata, ut in secundo existat, quam dum erat in nihilo determinata fuit, ut inciperet existere.

Prob. 2. pars, quae prioris non est nisi *corollarium*. I. Non minus vis requiritur, ut creatura perseveret, quam ut primum incipiat existere. Et quem, ut ratiocinatur Cartesius, ex eo *praecise*, quod nunc existam, non infertur, me debere post horam existere nisi existentiam mihi continuo tribuatur ab ea, qui est ens per essentiam. Neque tamen putes, singulis instantibus renovari actum divinae voluntatis, quasi Deus continuo diceret: *volo creaturam existere*, sed est unicus idemque actus simplicissimus ab aeterno productus, quo Deus voluit, rem existere, qui actus *positive* influit in singula momenta, quibus existit creatura. II. Si singulis instantibus Deus non produceret seu crearet omnes creaturas, eas non posset annihilare. Nam annihilatio non videtur fieri posse, nisi per actionem positivam aut per subtractionem actionis positivae, id est, aut tribuendo nihilum, aut desinendo tribuere existentiam; atqui nihilum dari non potest, quum nulla sit positiva actio, quae ad nihilum terminetur; ergo non nisi

cessando ad actione, quae existentiam tribuit, Deus annihilare potest res creatas; ergo singulis momentis omnibus existentiam tribuit, quum singulis momentis eas possit annihilare eam actionem subtrahendo. III. Entia non producuntur, nisi quia Deus vult ea producere; non pergunt esse nisi quamdiu vult; Deus vult, ea esse, quamdiu sunt; ergo Deus ea producere pergit quamdiu sunt. Nam quum velle, ut quod non est, incipiat esse, in Deo sit rem creare; ita etiam velle, ut quod est, pergat tamdiu esse, est toto tempore in rei productione seu creatione perseverare.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obiect. 1. Deus negative tantum creaturas conservat; ergo creaturae non indigent directa et positiva Dei conservatione. Prob. Creatura semel existens debet perseverare, modo Deus nolit eam annihilare; ergo Deus negative tantum creaturas conservat. Resp. N. ant. Ut enim creatura semel existens perseveret existere, requiritur, ut Deus velit positive, eam in sua existentia perseverare; quia creatura non habet existentiam nisi dependentem et precariam, quatenus ipsi datur a Deo. Vnde si Deus cessat ipsi dare existentiam, eam ipsi necessario aufert. Et quidem creatura, ut diximus, non potest annihilari per actionem positivam. Superest ergo, ut Deus creaturam annihilaret *negative*, desinendo scilicet ipsi dare existentiam.

Obiect. 2. Opus artefactum remanet sine altera actione positiva artificis; ergo a pari creaturae, semel accepta existentia, Deo conservatore non

indigent. Resp. N. cons. disparitas est, quod opus artefactum non habeat ab artifice suum esse *simpliciter* sed tantum suum esse *modaliter*, seu tale esse, hoc est, partium dispositionem et situm. Nam partes totius artefacti secundum entitatem prius existebant, quam ab artifice disponerentur, nec ab artificis voluntate pendeat, ut existerent. Vnde singulae eius partes, quae habent existentiam suam a Deo et ingiter conservatam, remanent in eodem situ, in quo ab artifice positae sunt, donec causa aliqua alia hunc ordinem destruat. Contra vero substantiae ipsae creatae quum a solo Deo acceperint suum esse simpliciter, indigent eadem Dei actione, qua ipsis conservet existentiam semel datam.

Inst. Quod semel habuit esse, non potest desinere esse. Et quidem corpus semel positum in motu, perseverat in motu quamvis cessaverit actio causae motricis; ergo a pari res posita in existentia debet in ea permanere, licet cessare intel ligatur actio causae, a qua producta est. Resp. dist. ant. non potest desinere esse *per se*, C. ant. per *cessationem influxus* eius causae, a qua habuit esse, N. ant. Et quidem quod existit, existentiam semel acceptam adimere sibi non potest, sed existentiam potest amittere, et statim re ipsa amittit, si causa productrix, Deus scilicet, desinat in illud influere. Ad probationem nego paritatem. Etenim per actionem productivam motus Deus est determinatus ad conservandum corpus in illo statu, donec a contrariis causis secundis determinetur ad idem corpus conservandum in alio statu. At sicut ab aliis causis Deus non est determi-

natus ad dandam primam rebus existentiam, ita ad eam conservandam non potest determinari nisi a se ipso. Quare ut conserventur, tam necesse est, Deum velle existentiam illarum rerum pro secundo et tertio instanti, quam necesse fuit, ipsum velle earum existentiam, ut primo inciperent existere.

Obiect. 3. Statuere potuit Deus, ut mundus creatus permaneret sine ulla actione positiva; ergo creaturae non indigent ad existendum directa et positiva Dei conservatione. Resp. N. ant. Deus enim non potuit velle, ut creatura non esset necessario dependens; atqui nisi creaturam, mundum v. g. conservaret positive, creatura non esset necessario dependens. Posset enim concipi permanere independentem a Dei existentia, et supposito (*per impossibile*), Deum non existere, conciperetur tamen creaturam permanere. Ergo non esset necessario dependens, nisi positive conservaretur.

Obiect. contra secundam partem. Creatio et conservatio habent definitiones diversas; ergo non sunt eadem actio. Resp. dist. ant. creatio et conservatio habent definitiones diversas *relative* ad diversa tempora, quae connotant, C. ant., *praecise*, ut sunt actiones ad existentiam creaturarum terminatae, N. ant. et cons. Creatio et conservatio directa, ut terminantur ad existentiam creaturarum, definiuntur: voluntatis divinae actus dans existentiam creaturis. At si spectentur diversa tempora quibus creaturarum existentia responderet, creatio pertinet ad primum instans, quo creatura existit, conservatio autem ad sequentia.

Inst. 1. Creatio unico instanti perficitur, conservatio autem pertinet ad sequentia instantia, duratque per successionem temporis; ergo creatio et conservatio directa non sunt eadem actio. Resp. dist. ant., creatio spectata, ut dans primam existentiam creaturae, unico instanti perficitur, C. ant. spectata, ut actio, quae conservat creaturis existentiam iam datam, N. ant. et cons. Creatio generatim est actio dans existentiam creaturae sive in primo sive in altero instanti; creatio quatenus dans existentiam creaturae in primo instanti, perficitur unico instanti; quatenus vero dans existentiam in secundo et sequentibus, non perficitur temporis puncto. Itaque conservatio, quamvis diu multumque duret, dici potest creatio.

Inst. 2. Absurde diceretur, Deum nunc creare mundum; ergo creatio differt a conservatione. Resp. dist. ant. absurde diceretur secundum usum loquendi, C. ant., proprie et philosophice loquendo, N. ant. et cons. Usus loquendi obtinuit, ut actio, qua Deus dat existentiam creaturis, vocaretur creatio, quando refertur ad primam existentiam, et conservatio appellatur, quando spectatur in ordine ad perseverantem existentiam, licet utraque actio sit eiusdem generis seu potius eadem operatio.

ARTICVLVS II.

De Deo primo motore.

I.

Creaturae pendent a Deo non tantum, ut sint

et esse perseverent, sed etiam, ut operentur. Atque in hoc consistit perfectum Dei in creaturas dominium, ut ipsa demonstrat idea entis infinite perfecti. Quapropter certum est et extra controversiam positum, actus creaturarum etiam liberos pendere a Deo. Quomodo autem explicanda sit illa dependentia actuum liberorum a Deo, disputant philosophi. Vt quaestionis status clare exponatur, praemittendae sunt definitiones aliquae. *Praemotio seu praedeterminatio generatim est: praevius quidam actus unius rei vel causae in aliam, quo haec ad actum determinatur.* Praemotio seu praedeterminatio relate ad voluntatem est motio praevia et antecedens voluntatis actum, qua motione voluntas ad aliquid agendum impellitur. Praemotio duplex distinguitur, alia *moralis, physica* alia. Praemotio *moralis* est: *invitatio quaedam, adhortatio, suasio, vel quaelibet alia impulsio ad aliquid agendum, sed quae consistere potest cum negatione actus.* Physica praemotio est: *praevia et antecedens impulsio ad aliquid faciendum, talis est natura sua, ut non possit consistere cum negatione actus, ad quem impellit.* *Concursus* in genere est: *cooperatio unius causae cum altera secundum huius exigentiam et indigentiam.* Itaque concursus Dei cum creatura definitur cooperatio Dei cum creatura agente pro exigentia et indigentia creaturae, quae ope et auxilio Dei destituta non valeret per se sola agere. Rursus concursus Dei duplex distinguitur: *mediatus* et *immediatus*. *Mediatus* est: *actio Dei conservantis potentiam agentem:* Dicitur mediatus, quia Deus producens et conser-